

مهدویت بر مدار زمین؛ بررسی تطبیقی تلویزیون‌های ماهواره‌ای و اینترنتی با نام مهدویت*

علی رضایی آدریانی^۱

سیدرضی موسوی گیلانی^۲

چکیده

مهدویت یکی از باورهای کلیدی در مذهب شیعه است. باوری که در کنار اعتقاد به امامت امام دوازدهم، افق روشن را برای جامعه شیعه ترسیم می‌کند. این باور پس از پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری عصر ارتباطات، گستره‌ای جهانی پیدا کرده است، تا آن‌جا که این باور از گستره جامعه شیعه فراتر رفته و تعیین‌کننده معادلات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی گردیده است. گستره این باور از روی زمین به مدار زمین نیز کشیده شده است. امروزه، به جای اختصاص بخشی از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای به موضوع مهدویت، شبکه‌های ماهواره‌ای با نام و القاب امام زمان (عج) شکل گرفته‌اند. شبکه‌هایی که با بهره‌گیری از این نام مقدس، تلاش دارند تا جهت‌گیری فکری و دینی خود را به نام امام زمان (عج)، به مخاطبان شیعه و غیرشیعه، القاء کنند. این پژوهش در کنار معرفی و تحلیل شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی مزین به نام و القاب امام زمان (عج)، تلاش دارد تا کارکرد شبکه‌های ماهواره‌ای مزین به نام امام زمان (عج) را بررسی و نقد کند.

واژگان کلیدی

مهدویت، تلویزیون ماهواره‌ای، تلویزیون اینترنتی، شیعه.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۴

۱. کارشناس ارشد تهیه‌کنندگی از دانشکده صداوسیما شعبه قم، ایران (نویسنده مسئول)
(golzar1971@yahoo.com)

۲. دانشیار دانشگاه ادیان و مذاهب قم، ایران (s-razi2003@yahoo.com)

فضای کره زمین، با اختراع ماهواره، به یکباره شلوغ شد. انواع شبکه‌های ماهواره‌ای با رویکردهای گوناگون در این فضا روئیدند به گونه‌ای که آمار آن از هزاران شبکه فراتر رفته است.

مرکز مطالعات "EUROCONSULT" که یک مرکز مشاوره و تحلیل در امور ارتباطات ماهواره‌ای در اتحادیه اروپا است در تازه‌ترین گزارش خود درباره فعالیت ۳۸ اپراتور ارائه‌دهنده خدمات ماهواره‌ای در جهان از رشد فعالیت‌های این اپراتورها و افزایش فعالیت شبکه‌های ماهواره‌ای در مناطق مختلف جهان به ویژه آسیا خبر داد. براساس این گزارش در سال ۲۰۱۱ بیش از ۳۲ هزار و ۱۴۰ شبکه ماهواره‌ای و نیز ۱۳۸ شبکه پولی از طریق اپراتورهای ماهواره‌ای فعال در سراسر جهان پخش برنامه داشته‌اند.^۱

رقابت روزافزون برای حضور در عرصه فضا ابتدا با شبکه‌های سرگرمی و خبری شروع شد و کمی دیر اما به صورت جدی، به عرصه مذهب کشیده شد. در کوتاه مدت، رقابت‌ها و کشمکش‌های دینی از روی کره خاکی به فضا کشیده شده است. در کنار حضور ادیان و مذاهب گوناگون، شبکه‌های شیعی مذهب هرچند دیر ولی حضوری پررنگ در این عرصه دارند. این شبکه‌ها هر چند با نام‌های مخاطب‌پسند یا به این عرصه گذاشته‌اند، اما در این میان، بیش از آن که نام‌ها رقابت داشته باشند، جریان‌های فکری و سیاسی درون جامعه شیعه تلاش دارند تا با راه‌اندازی هرچه بیشتر شبکه ماهواره‌ای، به عرض اندام رسانه‌ای بپردازند. همزمان با گسترش ارتباطات ماهواره‌ای، در روی زمین نیز، گسترش فناوری فضای مجازی امکان راه‌اندازی تلویزیون‌های اینترنتی را که توسط رایانه دریافت می‌شود، فراهم گردید. این امکان، از دید جریان‌ها و سازمان‌های شیعه در کشورهای گوناگون دور نماند و راه‌اندازی تلویزیون اینترنتی دینی نیز مورد توجه قرار گرفت. در واقع رقابت‌های درون مذهبی جامعه شیعه، اکنون مرزها را در نور دیده و به عرصه فضا کشیده شده است. جریان‌های فکری و سیاسی شیعه، برای تأثیرگذاری هرچه بیشتر بر مخاطبان، در کنار راه‌اندازی شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای و اینترنتی، با انتخاب نام‌های دینی و مخاطب‌پسند، تلاش دارند تا بیننده بیشتری برای خود دست و پا کنند.

1. <http://www.momtaznews.com>

این پژوهش با تحلیل و بررسی شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی مزین با نام حضرت حجت علیه السلام، به بررسی توانمندی‌ها و کاستی‌ها این شبکه‌ها، می‌پردازد. لازم به یادآوری است تلویزیون ماهواره‌ای هرچند ارتباط رسانه‌ای یک سوپیه است ولی مخاطب بالقوه بیشتری نسبت به تلویزیون اینترنتی - با توجه به تلویزیون‌های اینترنتی موجود در ایران و عراق - دارد. زیرا در جوامع خاورمیانه به ویژه ایران، کمتر مخاطبی برای استفاده از تلویزیون اینترنتی حاضر است هزینه گزاف اینترنت را بپردازد تا یک برنامه تصویری را مشاهده کند و حال این‌که دیدن مشابه چنین برنامه‌ای از تلویزیون ماهواره‌ای، رایگان است.

مفهوم شناسی

مهدویت: مصدر جعلی یا صفتی منسوب به مهدی است و ریشه آن واژه «هدی» است. این واژه در لغت به معنای هدایت‌کننده‌ای است که وعده داده شده است و در اصطلاح آن شخصیت منحصر به فردی است از نسل پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که منجی و راهنمای انسان‌ها و جهان به سوی خدای متعال و حق و عدالت است.

تلویزیون ماهواره‌ای: به تلویزیونی گفته می‌شود که از طریق ارتباطات ماهواره‌ای انتقال می‌یابد و توسط یک دیش ماهواره‌ای و رسیور دریافت می‌شود.

تلویزیون اینترنتی یا تلویزیون تعاملی: روشی است که در آن تصاویر تلویزیونی به جای امواج، از طریق اینترنت (شبکه‌های رایانه‌ای) پخش و منتشر می‌شود و به تماشاگرانش امکان انتخاب برنامه دلخواه‌شان را از میان مرجعی از نمایش‌های تلویزیونی می‌دهد.

شیعه: شیعه دوازده امامی نام فرقه‌ای مذهبی در اسلام است که به امامت دوازده امام پس از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله، باور دارند و ایشان را شیعه جعفری یا امامیه هم می‌نامند.

سرفصل‌ها

۱. معرفی تلویزیون‌های خصوصی مهدوی

شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای به نام امام زمان علیه السلام عبارتند از: امام عصری‌وی: تلویزیون ماهواره‌ای خصوصی و شیعی است که از ماهواره نایل ست، پخش می‌شود و توسط روحانی شیعه‌ای به نام قاسم رجبیان اداره می‌شود.

الحجه تی وی: تلویزیون ماهواره ای خصوصی و شیعی وابسته به آیت الله سید محمد تقی مدرسی است که از سال ۱۴۳۳ قمری، پخش برنامه های خود را از طریق ماهواره نایل ست، آغاز کرد و شیخ حبیب جمری آن را اداره می کند.

المهدی تی وی: شبکه ای تلویزیونی است که از سوی مؤسسه خیریه محمد امین (حامی مالی شبکه تلویزیونی الزهراء) اداره می شود و به زبان های عربی و ترکی، برنامه پخش می کند. مدیر شبکه، شیخ فاضل فراتی (عراقی الاصل) بوده و دفتر آن در بیروت می باشد.

هر سه شبکه فوق (امام عصر تی وی، المهدی تی وی و الحجه تی وی) دارای درگاه الکترونی در فضای مجازی و کانال تلگرامی بوده و برنامه های خود را علاوه بر ماهواره، در فضای مجازی نیز منتشر می کنند. با این حال تلویزیون های اینترنتی ای نیز هستند که تنها در فضای مجازی فعالیت دارند. این تلویزیون ها، بیشتر وابسته به سازمان ها و مؤسسات رسمی در ایران هستند که امکان مالی یا قانونی فعالیت در ماهواره را ندارند.

تلویزیون اینترنتی مهدی تی وی، رسانه ای فارسی زبان و متعلق به مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم می باشد که زیر نظر حجت الاسلام قرائتی اداره می شود. منجی تی وی، پایگاه اطلاع رسانی دیگری در فضای مجازی است که رویکردی مشابه تلویزیون اینترنتی مهدی تی وی دارد.

۲. نام شبکه و تأثیر آن

جریان رسانه ای در شبکه های ماهواره ای یک سویه است و مخاطبان به صورت رایگان این شبکه ها را تماشا می کنند. از این رو، بیش از آن که عواملی چون پرداخت حق پخش یا پخش آگهی بازرگانی، بر اداره شبکه و جذب مخاطب تأثیرگذار باشد، انتخاب نام و نوع برنامه ها، عامل جذب مخاطب خواهد بود. یکی از محورهای رقابت بین تلویزیون های ماهواره ای، تأسیس شبکه های ماهواره ای با نام و القاب چهارده معصوم می باشد. در میان نام ها و القاب اهل بیت عصمت و طهارت، نام ها و القاب دو امام، از ویژگی رسانه ای و شانس بیننده بیشتر برخوردارند: حضرت امام حسین علیه السلام و حضرت حجت بن الحسن علیه السلام.

واقعۀ جانشوز عاشورا، کارکرد ویژه ای در فرهنگ شیعه دارد و از این رو هرگونه

نام‌گذاری به نام و یا القاب امام حسین علیه السلام به‌ویژه با رویکرد فرهنگی، تأثیر ویژه‌ای در فرهنگ شیعه دارد. از این رو بیشترین نام‌ها در میان تلویزیون‌های ماهواره‌ای، به گونه‌ای با اسامی و القاب امام حسین علیه السلام مزین است، مانند شبکه‌های سه‌گانه تلویزیونی امام حسین، ابالفصل تی‌وی، بیت‌العباس، کربلا تی‌وی.

دومین نام‌گذاری، اسامی و القاب مرتبط با امام عصر علیه السلام است. این نام‌گذاری، از یک سو مخاطب را به یاد آخرین امام معصوم شیعیان می‌اندازد و از سوی دیگر، به وی چنین القا می‌کند که تماشای چنین شبکه‌ای، در راستای ادای وظیفه نسبت به امام عصر علیه السلام خواهد بود. از میان شبکه‌های دینی شیعه، تنها سه شبکه ماهواره‌ای با نام‌ها و القاب امام زمان علیه السلام تأسیس شده و به فعالیت می‌پردازند. این سه شبکه عبارتند از: امام عصر تی‌وی، الحجت تی‌وی و المهدی تی‌وی کارکرد این نام‌گذاری، توجه دادن مخاطب به دوازدهمین امام شیعیان است. از آن جا که ما در دوره امامت حضرت ولی عصر علیه السلام به سر می‌بریم از این رو برای مخاطب مهم است تا با تماشای این شبکه‌ها، به گونه‌ای بتواند با امام حاضر خود، ارتباط معنوی پیدا کند. این در حالی است که مخاطب شیعی هنگام تماشای تلویزیون‌های ماهواره‌ای که برای مثال مزین به نام‌ها و القاب امام حسین علیه السلام، انتظار دارد با رویکرد مصیبت، عزاداری و نهضت عاشورا روبرو شود. بنابراین نام شبکه (و لوگوی متأثر از آن نام)، اولین عامل تأثیر بر مخاطب است. این نام، فارغ از محتوا و کیفیت برنامه‌های شبکه ماهواره‌ای، مخاطب را برای لحظه‌ای متوقف می‌کند و او را به تأمل و تماشای قهری برنامه جاری شبکه تلویزیونی منسوب به امام زمان علیه السلام وادار می‌دارد.

۳. زبان و گستره مخاطب

در میان سه شبکه تلویزیونی ماهواره‌ای مزین به نام و القاب امام زمان علیه السلام، دو شبکه الحجه و المهدی تی‌وی، به زبان عربی پخش می‌شوند و تنها شبکه تلویزیونی امام عصر علیه السلام به زبان فارسی است. اهمیت زبان از نظر گستره مخاطب مشخص می‌شود. در جهان اسلام، تعداد عرب‌زبانان بیش از فارسی‌زبانان است. مخاطبان بالقوه عرب‌زبان، سیصد و پنجاه میلیون نفر است ولی مخاطبان فارسی‌زبان^۱ حدود صد و ده میلیون نفر

۱. شامل کشورهای ایران، افغانستان و تاجیکستان.

است. البته این تعداد لزوماً، مخاطب این شبکه‌های ماهواره‌ای مذکور نیستند. زیرا جمعیت شیعه دوازده امامی عرب‌زبان (عراق، لبنان، کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و...) تنها ده درصد جمعیت اعراب را شامل می‌شود،^۱ حال آن‌که تعداد جمعیت شیعه فارسی‌زبان،^۲ حدود بیش از هفتاد درصد فارسی‌زبانان می‌باشند. از این رو، در حال عادی مخاطب شبکه‌های شیعی فارسی‌زبان، بیشتر از شبکه‌های شیعی عرب‌زبان خواهد بود.^۳ هرچند در میان شبکه‌های تلویزیونی به نام و القاب امام زمان (عج)، غلبه با شبکه‌های عربی است ولی در دیگر نام‌های مذهبی به ویژه نام‌ها و القاب منسوب به امام حسین (ع)، تعداد شبکه‌های تلویزیونی دینی فارسی‌زبان بیشتر است. این وضعیت در حالی است که طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی، امکان راه‌اندازی شبکه تلویزیونی ماهواره‌ای خصوصی در ایران وجود ندارد و این شبکه‌ها ناچارند تولید یا پخش ماهواره‌ای خود را خارج از ایران (عمدتاً در عراق) مدیریت کنند. چنین وضعیتی بیانگر رویکرد عاطفی شیعیان فارسی‌زبان به شبکه‌های تلویزیونی و رویکرد تکلیف‌گرایانه شیعیان عرب‌زبان به این مقوله است، به گونه‌ای که مخاطبان فارسی‌زبان بیشتر به دنبال شبکه‌های ماهواره‌ای احساس برانگیز (نوحه، مرثیه و مداحی) هستند. این رویکرد، در شبکه‌های ملقب به نام‌های امام زمان (عج) کمتر دیده می‌شود.

شبکه ماهواره‌ای المهدی، در کنار زبان عربی، زبان اردو را نیز پوشش می‌دهد. ویژگی زبان اردو، مخاطبان زیاد آن است. اردو‌زبانان در کنار فارس‌ها و عرب‌زبانان جمعیت بزرگی از شیعیان دوازده امامی جهان را تشکیل می‌دهند و ساکن شبه قاره هند می‌باشند. این گروه، در رقابت با افراط‌گرایی اهل سنت اردو زبان و هندوهای هند، تعصب بیشتری نسبت به فرهنگ و دین خود دارند. از این رو شبکه تلویزیونی المهدی، با پوشش دو زبان، بیشترین گستره احتمالی مخاطبان را نسبت به شبکه‌های دیگر مزین

۱. بیشترین جمعیت شیعه عرب در عراق، سوریه، عربستان سعودی و لبنان ساکن هستند.

۲. نزدیک ۹۰ درصد جمعیت ایران و ۲۰ جمعیت افغانستان شیعه می‌باشند.

۳. برای مشاهده برآورده تقریبی جمعیت شیعه در هریک از کشورهای جهان می‌توانید به سایت‌های زیر مراجعه کنید:

<https://fa.wikipedia.org>
<http://www.shia-news.com>

به نام امام عصر^{علیه السلام} دارد. شبکه مهدی تی وی نیز، در کنار زبان عربی، زبان ترکی را پوشش می‌دهد. این زبان نیز، حدود ۲۰ میلیون مخاطب بالقوه در میان شیعیان دارد. تلویزیون اینترنتی المهدی نیز ویژه مخاطبان فارسی زبان طراحی گردیده است. منجی تی وی، پایگاه اطلاع‌رسانی دیگری در فضای مجازی است که تلویزیون اینترنتی مهدی تی وی با زبان فارسی اداره می‌شود.

۴. سیاست‌ها

سیاست‌های شبکه رسانه‌ای، تعیین‌کننده خط مشی و چگونگی تولید برنامه شبکه است. در میان شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی، سیاست‌های شبکه ماهواره‌ای امام عصر و الحجه، به تفصیل در درگاه الکترونیکی این شبکه در فضای مجازی، ارائه شده است. ویژگی سیاست‌های اعلام شده این شبکه‌ها عبارتند از:

۵. کلی‌گویی و شعارزدگی؛

۶. ابهام و سردرگمی در سیاست‌های رسانه‌ای؛

۷. همخوان نبودن سیاست‌ها و برنامه‌ها با نام شبکه.

در میان شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی منسوب به امام زمان^{علیه السلام}، شبکه ماهواره‌ای امام عصر^{علیه السلام} در درگاه الکترونیکی این شبکه، به تفصیل درباره سیاست‌ها، اهداف و برنامه‌های خود را اطلاع‌رسانی کرده است. در مقدمه سیاست‌های رسانه‌ای شبکه تلویزیونی امام عصر^{علیه السلام}، چنین آمده است:

شبکه جهانی امام عصر^{علیه السلام} در نظر دارد به لطف حق تعالی و به یاری پیامبر اکرم و اهل بیت طاهرینش - درود خداوند بر آنان باد - مخصوصاً وجود شریف حضرت بقیه الله امام عصر^{علیه السلام} در دفاع از دینان و امامت، و هم چنین معرفی دوازدهمین خلیفه پیامبر و ولی نعمت و امام زمان حاضر بهترین شبکه ماهواره‌ای شیعه را بنا نهاده و مأموریت الهی خویش را در «احیاء امراهل بیت^{علیهم السلام} و مدیریت افکار عمومی جوامع به سوی فرهنگ اصیل، صحیح و حقه شیعه اثنی عشری» به انجام رساند.^۱

اهداف شبکه امام عصر^{علیه السلام} مبتنی بر سیاست‌های بالا، چنین اعلام شده است:

۱. حفاظت از اعتقاد میلیون‌ها جوان شیعه در کشورهای کفر، الحاد و بت پرستی؛

1. <http://www.imamasrtv.com/site/about>

۲. مصونیت بخشیدن به اذهان عمومی جوانان شیعه در مقابل موج صدها شبکه ماهواره‌ای مبتذل و ویرانگر؛
 ۳. یاری پدران و مادران مسلمان در تربیت صحیح کودکان و نوجوانان شیعه در دنیای بی‌دینی و بی‌هویتی شرق و غرب؛
 ۴. ابلاغ مهم‌ترین پیام اسلام یعنی مسئله مصلح جهانی به میلیون‌ها غیرمسلمانی که به گنجینه‌های غنی قرآن و عترت دسترسی ندارند؛
 ۵. دفاع از کیان تشیع و معرفی اسلام راستین به عنوان دین مهر و محبت، اتحاد و عطوفت؛
 ۶. معرفی و ریشه‌دار نمودن شناخت و باور عمومی به کلام الله مجید، سنت نبوی و عترت محمدی با محوریت حضرت ولی عصر علیه السلام؛
 ۷. مقابله غیرمحسوس با شبکه‌های ضدشیعه و ضداسلام.^۱
- سیاست رسانه‌ای شبکه المهدی نیز نشر اندیشه و فرهنگ مهدوی به صورت خاص و اندیشه و فرهنگ اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام به شکل عام، اعلام شده است.^۲
- سیاست‌های تلویزیونی ماهواره‌ای «الحجه» نیز چنین اعلام شده است:
۱. معرفی مدرسه فکری و فرهنگ اهل بیت علیهم السلام؛
 ۲. توجه به مسائل گوناگون جامعه اسلامی؛
 ۳. معرفی شخصیت‌ها و اسوه‌های قابل الگوگیری؛
 ۴. ترویج فرهنگ قرآنی؛
 ۵. پاسخگویی علمی به شبهات دینی.^۳

۱. همان.

۲. افاد مصدر مقرب من قناة المهدي الفضائية الى الوكالة الشيعية للانباء ان الهدف من انشاء هذه القناة الفضائية نشر فكر ومعالم اهل البيت علیهم السلام فما زال الكثير من التراث الشيعي لم ينشر بعد ولم يتعرف عليه العالم وان حضارة اهل البيت علیهم السلام لا يمكن لقنوات محدودة ان تنشرها للعالم فمن هنا كانت الفكرة في تأسيس قناة المهدي الفضائية ونطلق باسم الامام الموعود علیه السلام لتكون هذه الانطلاقة مباركة لنشر الثقافة المهدوية في العالم وفكر اهل البيت ولكي تساهم هذه القناة بكيفية القنوات التي تحمل فكر اهل البيت علیهم السلام لنشر الفكر الاسلامي لأهل بيت رسول الله صلی الله علیه وآله؛

<http://www.mollajalil.net/vb/mollajalil14077>

۳. ومن بين ابرز تلك الاهداف:

- سیاست رسانه ای تلویزیون اینترنتی مهدوی نیز چنین اعلام شده است:
۱. از ارسال هرگونه فیلم، سخنرانی و تصویر که بی ارتباط با فرهنگ ناب مهدویت است، خودداری شود؛
۲. از درج هرگونه مطلب برخلاف عفت عمومی، وبا مضامین غیراخلاقی و یا هنجارهای متعارف جامعه، هم چنین مسائل سیاسی و تبلیغات منفی علیه حکومت و مواردی که به گونه ای اهانت به مقدسات ادیان و مذاهب قانونی باشد، خودداری شود؛
۳. از درج کلیپ هایی که مستقیماً از روی سایت و یا برنامه تلویزیونی گرفته شده و دارای حق مؤلف و تولید قانونی می باشند، خودداری شود؛
۴. لینک دادن به موسیقی ها و فیلم های غیرمجاز و تبلیغ برای روش های ناسالم کسب

-
- التعریف بمدرسة أهل البيت عليه السلام، وإشاعة مبادئها وفكرها العظيم، بموضوعية ومنهجية علمية تعتمد الاصاله والاعتدال وتلاقى وتواكب روح العصر، بما ينسجم مع القرآن الكريم، والسنة المطهرة للنبي الاكرم واهل بيته الاطهار.
 - التعاطي مع مختلف قضايا وشؤون المجتمع، والأمة، اجتماعيا وسياسياً وثقافياً وفكرياً، وتسييل الضوء عليها من زوايا مختلفة وفق رؤية إسلامية رسالية.
 - تعمل قناة على المساهمة في تعريف المشاهدين بالقدرات والرموز وتوجيههم نحوها، وهم الأنبياء والأوصياء وفي مقدمتهم نبينا الاكرم وأهل بيته عليه السلام، ومن يرتبط بهم من قادة وعلماء ومرجعية ورموز عبر التاريخ وصولاً الى يومنا الحاضر.
 - المساهمة في بناء مجتمع أصيل بترائه، وعزيز بحاضره، ومتقدم في مستقبله والسعي إلى نشر القيم والمفاهيم النابعة من الرسالة السماوية، للإسهام في التأثير الإيجابي في فكر وسلوك المجتمع والأمة والمساهمة في تحفيزهم ودعمهم لحمل مشعل النهضة والتطور.
 - الاهتمام بقضايا الأمة والمجتمع وتحصينه بالفكر والثقافة والوعي العام لمواجهة التحديات.
 - الدعوة إلى العودة الى القرآن الكريم، ونشر الفضيلة والأخلاق والعمل على إيجاد مناخات سليمة للتألف والتعاون بين أبناء المجتمع والأمة، والتعريف بالقيم والثقافة الرسالية والدفاع عن الحق والعدل ونصرة المستضعفين.
 - ردّ الشبهات بالدليل والبرهان، وبشكل عقلائي، وليس بهيئة ردود الأفعال، بل باستعراض ما في مدرسة أهل البيت عليه السلام، وهذا بدوره يأخذ مداه في التعريف بها، وردّ الشبهات الماثرة ضدها.
 - التعريف بالتراث العلمي المغمور أو المهمش الذي يتصل بعطاء النبي الأكرم ومدرسة أهل بيته الكرام عليه السلام، وإبراز الجهد المكنون للعلماء والأدباء والمفكرين والمبدعين من هذه المدرسة العملاقة، مع التنويه بدورهم في بناء المجتمعات الإنسانية.
 - العمل على إيصال الصورة المثلى لشعائر الولاء لأهل البيت (عليهم السلام)، تلك الشعائر التي يستفاد منها ببيان رسالتهم الدينية والتاريخية والإنسانية، لتوضيح أهداف الدين الإسلامي الأصيلة:
- <http://alhujja.tv/schedule>

درآمد از طریق اینترنت و فیلتر شکن ها تخلف محسوب می گردد؛

۵. در صورتی که کاربری تا يك ماه هیچ مطلبی نداشته باشد و یا بیش از شش ماه به روز نگردد، حق امتیاز او در صورت لزوم به دیگری واگذار خواهد شد؛

۶. سایت مهدی تی وی به دنبال ایجاد فضایی آرام و بدون کشمکش برای کمک به ارتقای اندیشه مهدویت، و فرهنگ گفت و گوی سالم و تبادل اطلاعات در میان نسل جوان و اقشار مختلف می باشد، از این رو هر نوشته ای که جو صمیمیت را متشنج نماید ناسالم تلقی می گردد؛

۷. سوء استفاده از امکانات سایت جهت کسب منافع شخصی خلاف قوانین سایت تلقی می گردد؛

۸. در صورت عدم رعایت ضوابط فوق، مدیران پایگاه مهدی تی وی مجاز به غیرفعال نمودن شناسه کاربری متخلف و حذف يك جانبه مطالب می باشند.^۱

ویژگی سیاست های این تلویزیون اینترنتی، محدود بودن به موضوعات مهدوی در برنامه سازی و ضوابط مطابق با قوانین جمهوری اسلامی ایران و رسانه های مذهبی (پرهیز از موسیقی) است.

۸. وابستگی ها و حامیان

ویژگی تلویزیون های ماهواره ای و اینترنتی شیعی، شناخته شدن آنها با برجسب مؤسسان و حامیان فکری یا مالی آنها است. این برجسب فارغ از ساختار آن تلویزیون و کیفیت برنامه های آنها، نقش مهمی در سیاست های رسانه ای و هم چنین نوع بینندگان این تلویزیون ها دارد، به این معنا که مخاطبان یک سلیقه فکری یا مقلدان یک مرجع دینی، معمولاً تلویزیون های دینی منتسب به جریان خود را مشاهده می کنند، این تماشا در حمایت مالی و معنوی از این تلویزیون های ماهواره ای و اینترنتی هم تأثیرگذار است.

شبکه های ماهواره ای امام عصری وی و المهدی، به دلیل انتساب به جریان فکری آیت الله سید صادق شیرازی، مخاطبان خاص خود را دارد. شبکه امام عصری وی رسماً این انتساب را در پایگاه اطلاع رسانی خود در فضای مجازی اعلام کرده است.^۲ تلویزیون

1. <http://www.mahdi313.tv/page.php?page=3>

2. <http://www.imamasrtv.com/site/about>

ماهواره‌ای المهدی نیز از سوی مؤسسه محمد امین که گردانندگان تلویزیون ماهواره‌ای معروف الزهراء هستند، اداره می‌شود. این جریان نیز، منسوب به آیت الله سیدصادق شیرازی است.

تلویزیون اینترنتی المهدی از سوی بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام که زیر نظر حجت الاسلام محسن قرائتی اداره می‌شود، تأسیس گردیده است.^۱ این بنیاد تلاش دارد به عنوان ارگان رسمی حوزه علمیه قم در موضوع مهدویت شناخته شود و موضع‌گیری‌های آن در خصوص مباحث مهدوی روز، موضع رسمی حوزه علمیه قم و جامعه روحانیت شناخته می‌شود:

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام در سال ۱۳۷۹ به پیشنهاد حجة الاسلام والمسلمین محسن قرائتی و با همکاری برخی از شخصیت‌های علمی و فرهنگی و موافقت مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای - دام ظلّه العالی - تأسیس گردید؛ این بنیاد در سال ۱۳۸۰ با هدف گسترش و تعمیق فرهنگ مهدویت در سطح جامعه (به‌ویژه نسل جوان و فرهیخته) و تربیت مبلغ، پژوهشگر و مدرّس مباحث مهدویت و به منظور پشتوانه علمی و فرهنگی - با کسب مجوز از شورای عالی حوزه علمیه قم - مرکز تخصصی «امامت و مهدویت» را در قم راه‌اندازی کرد.^۲

با رویکردی که در ابتدا گفته شده، دو شبکه ماهواره‌ای امام عصر و المهدی، در برابر جریان فکری و سیاسی تلویزیون اینترنتی مهدی تی‌وی، قرار دارند.

به نظر می‌رسد تلویزیون ماهواره‌ای الحجه، جریانی میانه‌رو و رویکردی معتدلانه نسبت دو جریان پیش گفته باشد. رویکردی که مخاطبان بالقوه آن را - در میان شیعیان عرب‌زبان - می‌تواند بیشتر کند. این شبکه ماهواره‌ای متعلق به مؤسسه رسانه‌ای اهل بیت می‌باشد که وابسته به آیت الله سید محمدتقی مدرسی،^۳ از مراجع شیعه در کربلای معلی است.^۴ تفاوت دیدگاه این شبکه با شبکه‌های منسوب به آیت الله

1. <http://www.mahdi313.tv/page.php?page=1>

۲. همان.

۳. سید محمدتقی مدرسی (زاده ۱۳۲۴ در کربلا) فرزند سید محمد کاظم مدرسی است. وی خواهرزاده سیدصادق حسینی شیرازی و سیدمحمد حسینی شیرازی است.

۴. وتعمل قناة الحجة ضمن مجموعة اهل البيت عليه السلام للاعلام التي تضم قنواتي اهل البيت عليه السلام باللغة

سید صادق شیرازی، در نوع کارشناسان و برنامه‌های این شبکه دیده می‌شود. این شبکه ماهواره‌ای، از مجموعه‌ای از علمای شناخته شده حوزه علمیه نجف و کربلاء بهره می‌برد که مقبولیت مردمی بالایی در میان شیعیان عرب‌زبان دارند.

۹. کارشناسان رسانه

یکی از عوامل جذابیت رسانه‌ها بهره‌گیری از مجریان یا کارشناسان مخاطب‌پسند است. نمونه این برنامه‌ها در صداوسیما جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: ماه عسل، مثلث شیشه‌ای، کوله‌پشتی، مردم ایران سلام و برنامه ورزشی نود. مجریان موفق، عامل جذب مخاطب رسانه‌ای هستند، چه برنامه کودک مانند عموپورنگ باشد یا مستند طبیعت‌شناسی مانند مرحوم اینانلو، یا برنامه ماه روضانی مانند ماه عسل یا برنامه ورزشی مانند برنامه نود. در حوزه برنامه‌های دینی که موضوع این مقاله است، برای نمونه برنامه کارشناس محور «سمت خدا» است که از شبکه سوم سیما جمهوری اسلامی ایران پخش می‌شود. حضور شخصیت‌های خوشنام و موفق منبری^۱، با اجرای موفق مشترک همراه با مجری شناخته شده و ثابت برنامه^۲، از عوامل توفیق این برنامه است.

برنامه‌های شبکه امام عصر^{علیه السلام} بر محور پخش سخنان و برنامه‌های ابطحی خراسانی^۳ و آیت الله سید صادق شیرازی است. کارشناس مذهبی برنامه (احکام شرعی) این شبکه نیز حجت الاسلام رفعتی مدیر تلویزیون ماهواره‌ای امام صادق^{علیه السلام} است.

تلویزیون ماهواره‌ای الحجه، دارای گستره وسیع کارشناسان مذهبی است. این کارشناسان - عرب‌زبان - بیشتر اساتید و علمای شناخته شده حوزه نجف و کربلاء و کارشناسانی غیرروحانی از این شهرها و بغداد هستند. برجسته‌ترین کارشناسان روحانی این شبکه عبارتند از: آیت الله سید محمد تقی مدرسی، آیت الله سیدهادی مدرسی، حجت الاسلام سیدباقر مدرسی، شیخ محمد سند، شیخ امین المحفوظ، الشیخ

۱. برخی از موفق‌ترین و شناخته‌ترین منبرهای مشهور این برنامه عبارتند از: حجج اسلام نقویان، عالی، مرحوم مهندس، قرائتی، فرحزاد، رفیعی و میرباقری.

۲. نجم‌الدین شریعتی.

۳. سید حسن موسوی ابطحی خراسانی (زاده ۱۳۱۴، مشهد - درگذشته ۲۸ اسفند ۱۳۹۴، چالوس)، شوهر خواهر شهید هاشمی‌نژاد.

صاحب‌الصادق، آیه‌الله السید مرتضی القزوینی^۱، السید جعفر العلوی، شیخ عصام العماد (مستبصر)^۲، السید هشام البطاط، الشیخ صالح الکرباسی.

تلویزیون اینترنتی المهدی، نیز از کارشناسان مهدویت حوزه قم، بهره می‌برد. کارشناسانی هم چون حجت‌الاسلام قرائتی، حجت‌الاسلام نجم‌الدین طبسی (استاد درس خارج مهدویت) و حجج اسلام کرباسی و شهبازی (از فارغ‌التحصیلان بنیاد فرهنگی مهدی موعود عجل‌الله تعالی فرجه).

۱۰. برنامه‌های تلویزیون‌ها

براساس سیاست‌های اعلام شده، تلویزیون‌های ماهواره‌ای امام عصر علیه‌السلام، الحجه و المهدی گستره برنامه‌شان فراتر از نام‌های این شبکه‌ها است، به گونه‌ای که تمام موضوعات مذهبی را شامل می‌شود. شبکه امام عصر علیه‌السلام، محور برنامه‌های خود را چنین اعلام کرده است:

۱. تولید برنامه‌های سرگرمی، تفریحی براساس طراحی شاخص‌های مدون و ملهم از ارزش‌ها و معیارهای هنر اسلامی و پرهیز از سطحی‌نگری و ابتذال در این زمینه؛
۲. تولید برنامه‌های ویژه و مستند در جهت نقد، افشا و خنثی‌سازی توطئه‌های جهانی دشمنان و جریانات مخالف اسلام و تشیع به ویژه یهود و وهابیت؛
۳. تبیین و ترویج فضیلت‌های اخلاقی در جامعه نظیر: نظم و برنامه‌ریزی، ادب در محیط اجتماعی و خانوادگی، احترام به والدین و هم‌نوع، حفظ کرامت انسانی، ازدواج، حیا، عفت و غیرت فردی و اجتماعی؛
۴. تولید برنامه در راستای احیاء و گسترش هنرهای اسلامی و حفظ و حراست از موارث و ارزش‌های جاودانه آن؛
۵. تولید برنامه‌های آموزشی - عمومی، تخصصی و کاربردی - برای جوانان به منظور کسب مهارت‌های لازم و آمادگی بیشتر در پیشرفت‌های چشمگیر جوانان شیعه در سراسر عالم؛

۱. پسر عموی خطیب مشهور مرحوم سید کاظم قزوینی، امام جماعت و خطیب عرب‌زبان حرم امام حسین علیه‌السلام.

۲. روحانی وهابی یمنی الاصل که شیعه شده است و از سوی وهابیون تکفیر گردید.

۶. تولید برنامه در زمینه تحکیم جایگاه زن و مقام خانواده در فرهنگ اسلامی - شیعی
والگوسازی صحیح و مؤثر در این زمینه و دفع شبهات فمینیستی؛
۷. تولید برنامه مناسب با نیاز گروه کودک و نوجوان و تحکیم زیرساخت های تربیتی،
فکری و اعتقادی قشر نوباوه شیعه در راستای فرهنگ و ارزش های صحیح؛
۸. اولویت در تولید برنامه بر پایه محور اصلی حضرت ولی عصر علیه السلام و ترویج یاد و نام
مقدس آن حضرت و روح «آزادگی و ایثار» و «امید و انتظار» و جذب و تألیف قلوب
غیرشیعیان به سوی تشیع و اسلام راستین بر اساس دو محور مذکور؛
۹. تولید برنامه هایی در روشنگری همه جانبه عموم مخاطبین نسبت به ادیان، مذاهب
و فرق دیگر از طریق بحث و گفت و گوی سالم و ساخت برنامه های مسالمت آمیز با لحاظ
احترام کامل به پیروان شان و پرهیز از هر نوع تعریض قومی، مذهبی و دینی.
از دیدگاه گردانندگان این شبکه، ساختار برنامه های فوق عبارتند از: برنامه کودک،
برنامه نوجوان، مسابقه، برنامه خانواده، مستند، فیلم داستانی و سینمایی، کلی و
نماهنگ، گفت و گو و میزگرد.

علیرغم چنین دورنمایی از برنامه سازی، برنامه های جاری شبکه منحصر در پخش
سخنرانی های آیت الله سید صادق شیرازی، مرحوم سید حسن ابطحی، بیان احکام
توسط حجت الاسلام رفعتی و سخنرانی های مدیر شبکه - قاسم رجبیان - است.^۱
برنامه های تلویزیون ماهواره ای «الحجه» نیز بیشتر برنامه های سخنرانی و استودیویی
دینی است و کمتر برنامه مهدوی در میان آنها به چشم می خورد.^۲
برنامه های اعلام شده تلویزیون المهدی عبارتند از: مرثیه و نوحه خوانی، برنامه های
تولید و جشن اهل بیت، کلیپ ها و برنامه های ملا با سم کربلایی، ادعیه و زیارات. در
میان برنامه های این تلویزیون، برنامه هایی چون طب اهل بیت، اصحاب الرسول و
القلوب الرحیمه، به چشم می خورد.
برنامه های تلویزیون اینترنتی المهدی، نسبت به شبکه های ماهواره ای مهدوی،
محدود به موضوع امام زمان علیه السلام است. محورهای محتوایی برنامه ای این تلویزیون

1. <http://www.imamasrtv.com/site/about>

2. <http://alhuja.tv/schedule>

اینترنتی عبارتند از:

درس‌های خارج مهدویت آیت‌الله نجم‌الدین طبسی و آیت‌الله فاضل لنکرانی، شناخت و معرفت حضرت، علائم و شرایط ظهور، منجی در ادیان، مهدویت از دیدگاه قرآن و اهل بیت، پایان دنیا، چهل نکته تبلیغی.

دسته‌بندی فیلم‌های موجود در آرشیو این تلویزیون اینترنتی عبارتند از: آخرالزمان، آسیب‌شناسی، احادیث و روایات، اخلاق مهدوی، ادعیه، امام زمان، اماکن، انتظار، خانواده مهدوی، دوره تفسیر، دوره تفسیر، رجعت، ظهور، علائم و نشانه‌های ظهور، غیبت، غرب، فرق، منجی، پرسش روز، پرسش و پاسخ، کودک و نوجوان.

ویژگی این شبکه اینترنتی، پاسخگویی به شبهات روز به ویژه جریان مدعی یمانی در عراق است. برنامه تصویری درباره این موضوع در نگاه این شبکه عبارتند از: معرفی مدعی یمانی، مدعی یمانی و استخاره، مدعی یمانی و خواب.^۱

نتیجه‌گیری

ساختار غالب این شبکه‌ها (ماهواره‌ای و اینترنتی) سخنرانی و گفت‌وگومحور و میان برنامه‌ها و کلیپ‌های مرثیه‌خوانی یا مداحی است. این ساختار، ناشی از ضعف مالی یا نبود تیم فنی قوی در این شبکه‌ها است. هرچند برنامه‌های گفت‌وگومحور نیز فاقد هرگونه جاذبه ویژه‌ای برای مخاطبان است و مخاطب به صرف علاقه به شبکه یا شخصیت یا موضوع، می‌باید برنامه جاری را تماشا کند.

علیرغم سیاست‌گذاری تأثیربرجهانیان در تمامی این شبکه‌ها، با درپیش گرفتن محدودیت‌های خودساخته، بخش زیادی از جاذبه‌های برنامه‌سازی را از دست داده‌اند. مهم‌ترین این جاذبه‌ها عبارتند از: موسیقی به معنای عام، حذف زنان از بیشترین شبکه‌ها، حذف برنامه‌های طنز و سرگرمی و مسابقه، نداشتن برنامه‌های مستند و گزارش، انحصار به قشر خاصی از کارشناسان مذهبی و...

به جز تلویزیون اینترنتی مهدویت، بقیه شبکه‌ها فاقد برنامه برای گروه سنی کودک و

1. <http://www.mahdi313.tv/>

نوجوان و گروه زنان هستند. هرچند تلویزیون اینترنتی مهدوی نیز، برنامه جذاب و مستمری برای کودکان و زنان ندارد.

به جز تلویزیون اینترنتی که برنامه‌هایش منحصر در موضوع مهدویت است، رویکرد غالب برنامه‌های دیگر شبکه‌ها، برنامه‌های دینی به معنای عام است و ارتباطی به نام شبکه تلویزیونی و موضوع مهدویت ندارد.

سیاست و برنامه‌های تمامی شبکه‌ها (ماهواره‌ای و اینترنتی) برای باورمندان به موضوع مهدویت از دیدگاه شیعه دوازده امامی طراحی و اجرا گردیده است و هیچ جذابیت محتوایی برای دیگر مسلمانان یا غیرمسلمانان ندارد.

این نکته از این رو اهمیت دارد که راه‌اندازی این‌گونه تلویزیون‌ها (ماهواره‌ای و اینترنتی) در فضای مجازی یا توسط رسیوراز سوی جهانیات قابل دریافت است و ممکن است خواسته یا ناخواسته سری به این شبکه‌ها بزنند ولی برنامه‌ای که آنان را علاقه‌مند سازد (از نظر ساختاری یا محتوایی) ویژه آنان وجود ندارد.

پیشرفت فناوری در حوزه پخش ماهواره‌ای امواج تلویزیونی و فضای مجازی (تلویزیون‌های تعاملی) فرصت بی‌نظیری را جهت معرفی مهدویت از دیدگاه شیعه، پاسخگویی به شبهات و ابهام‌ها و مهم‌تر از همه بیان سبک زندگی در عصر غیبت برای شیعیان و غیرشیعیان فراهم آورده است. هرچند این ظرفیت از سوی برخی از شیعیان شناخته شده و تلویزیون‌های ماهواره‌ای و اینترنتی، به نام و القاب حضرت ولی عصر علیه السلام راه‌اندازی گردیده است ولی از یک سو این تلویزیون‌ها، گستره و برنامه‌های خود را حتی به اندازه تمامی شیعیان یک زبان (عربی، فارسی، ترکی و اردو) در نظر نگرفته و در چمبره فرقه‌گرایی‌های درونی شیعه افتاده‌اند، چه برسد بخواهند نگاهی به دیگر مذاهب اسلامی یا غیرمسلمانان داشته باشند. تمامی این تلویزیون‌ها در بیان سیاست و اهداف، دچار بلندپروازی شده‌اند ولی در عمل، حرکتی خنثی یا قهقرایی در برنامه‌سازی در پیش گرفته‌اند. شاهد این ادعا گسترش نفوذ و ادعای باطل جریان موسوم به احمد اسماعیل - مدعی دروغین یمانی^۱ - است. این جریان در عراق ظهور کرد ولی توانست در

۱. احمد الحسن با نام اصلی احمد بن اسماعیل گاطع (زاده ۱۹۶۸ میلادی) در منطقه‌ای بنام هویراز توابع زبیر از استان بصره در عراق است. ادعاهای باطل وی عبارتند از:

میان شیعیان فارس زبان نیز به صورت گسترده یارگیری کند و اکنون به آسیب جدی جوامع شیعی عرب و فارسی زبان تبدیل شده است.

منابع

1. <http://www.momtaznews.com>
2. <https://fa.wikipedia.org>
3. <http://www.shia-news.com>
4. <http://www.imamasrtv.com>
5. <http://www.mollajalil.net>
6. <http://alhujja.tv/>
7. <http://www.mahdi313.tv/>
8. <http://www.imamasrtv.com>

- وی مدعی است که با چهار واسطه فرزند حجة ابن الحسن امام دوازدهم شیعیان است در حالی که در منابع موثق شیعه چیزی درباره ازدواج و فرزندان امام دوازدهم شیعیان مطرح نشده است.

- او در عین حال مدعی مهدویت نیز هست و با طرح این ادعا که پس از امام مهدی ۱۲ مهدی دیگر که همگی قائم هستند خواهند آمد و وی خود را اولین آنان می داند.

- وی مدعی است که امام سیزدهم است.

- وی خود را وصی امام مهدی علیه السلام دانسته و مدعی است که به زودی جانشین ایشان خواهد شد.

- وی در عین حال مدعی سیدیمانی بودن است: <https://fa.wikipedia.org>